

Handledningsmaterial för lärare

Född som Bruce Reimer strax före sin enäggstvilling Brian den 22 augusti 1965 i Winnipeg, Kanada. Föräldrarna är unga, utan större inkomster och högre utbildning men lyckliga. När det några månader senare märks att båda pojkarna har problem med urinröret tar de med dem till sjukhuset. Läkarna konstaterar att det inte finns någon anledning till oro men ett enklare ingrepp måste göras. Denna rutinmässiga laseroperation går dock fatalt fel. Förkrossade övertalas föräldrarna att könskorrigera Bruce.

Läkaren Dr Money vid det prestigefyllda amerikanska universitet Johns Hopkins hävdar att genom vidare psykiatrisk behandling och operationer kan han förvandla Bruce till Brenda. Hon växer upp utan att veta vem hon är. Brenda känner bara att något är fel och först i tonåren får hon veta vad som hänt. Till slut bestämmer hon sig för att bli en pojke igen.

Föreställning bygger på den sanna historien om David Reimer. Den tar upp ämnen om identitet och maktmissbruk. Den högtbildade Dr Money mot föräldrarna John och Janet Reimer där barnet Bruce/Brenda/David kommer i kläm.

Före föreställningen

För förståelse: Läs gärna det bifogade förordet till boken Född till pojke – fostrad till flicka av John Colapinto (Sportförlaget) 2001. Där finns hela fallet dokumenterat. Mycket intressant läsning för den som vill ha grundlig information. Här finns också en artikel om fallet. Du bedömer själv om du vill ge den till eleverna:

<https://www.svd.se/fostran-till-flicka-blev-pojkes-dod>

Var beredd på att pjäsen hoppar i tid så det gäller att hänga med. Det är en intensiv berättelse som man sugts in i. Den inbjuder till diskussioner om kön, makt, maktlöshet, identitet och sexualitet. Som ämneslärare kan du utgå från religion, historia, samlevnad till exempel, fånga upp eleverna reaktioner och bearbeta dem. Låt alla tankar få brytas. Här finns inga facit. Bara vanligt enkelt hyfs:

Lyssna på varandra. Låt alla komma till tals. Låt alla tala till punkt. Träd tillbaka som lärare men hejda självklart uttryck som: - Du har fel och jag har rätt! Det funkar mycket bättre att säga: - Jag tycker att du har fel.

Här nedan finns förslag på diskussionsfrågor och några övningar som kan funka som igångsättare.

Efter föreställningen

Scener och repliker ur pjäsen som ni kan fånga upp och diskutera:

När de fyller 8 år får Brenda en symaskin och Brian får ett modellok och en leksaksbil. Hon tar sönder symaskinen med en skruvmejsel.

Skillnaden mellan pojkar och flickor: en har något, den andra har inget.

En tjej med kjol klättrar inte i träd.

Brian mobbas i skolan. Brenda hjälper honom mot ett gäng pojkar som misshandlar honom. Han säger: Måste du vara så konstig!

Det verkar vara så att könsidentiteten inte sitter i genitalierna utan i hjärnan. Hjärnan är det mest betydande könsorganet. Hur kan vi förstå detta i en tid som är så starkt präglad av kön? Och varför är det så viktigt att identifieras som antingen det ena könet eller det andra? Genussystemet visar att miljön, omgivningen är starkare än biologin. Vår uppväxt på verkar oss, leds vi in i könsroller som förstärks av samhället?

Diskutera hur det går till? Hur skapas könsrollerna som ofta leder till att kvinnors livsinkomst och levnadsvillkor blir betydligt sämre än mäns? Att vi är biologiskt olika är ingen grund för diskriminering, det vet vi idag. Hur kan vi bejaka det medfödda och samtidigt tillägna oss allt som livet bjuder alla barn, både flickor och pojkar?

Av babyn Bruce skapades flickan Brenda. När hon fick klart för sig vad som hänt bytte hon tillbaka till sitt eget kön och blev en man igen. Han tog sig namnet David. Här finns intressanta kopplingar till den kristna bibeln: Gud skapade Eva av Adams revben. David besegrade jätten Goliat. Naturen vann över vetenskapen. Finns det paralleller i andra religioner? Föräldrarna var mennoniter. Har det någon betydelse?

Fler frågor och funderingar att plocka upp:

Får en läkare leka Gud? Vad säger den hippokratiska eden, läkaretiken?

Vad är en man?

Vad är en kvinna?

Varför finns normer?

Varför är det så viktigt att veta vilket kön eller individ har? Spelar det någon roll? Hur?

Går det att laborera hur som helst?

Biologi och genus – arv eller miljö?

Vem ska bestämma?

Vilken betydelse har den biologiska kroppen?

Homosexualitet är mer synligt idag, även bisexualitet. Går det också att leva som hermafrodit eller transsexuell?

Är det viktigt att vara antingen det ena eller det andra könet idag? Hur skulle det vara om det fanns flera kön? Maktordningen mellan kvinnor och män är fortfarande stark i världen; män värderas högre. Någon sa att problemet med ojämställdhet är att det bara finns två kön, de ställs hela tiden mot varandra. Hur skulle maken fördelas om det fanns flera?

Fler undringar från eleverna?

Övningar:

Har adjektiven kön?

Be eleverna att skriva egenskaper på lappar (gärna post-it). Gärna sådana egenskaper som de själva tycker sig ha. Eller som deras klasskamrater har. Lägg lapparna i en hatt och blanda.

Dela upp skrivtavlan i tre fält: pojke, flicka och övrig.

Be eleverna dra lappar och skriva egenskapen i det fält de tycker passar bäst.

Syftet är förstås att få i gång en diskussion om hur vi beskriver pojkar och flickor. Vilka egenskaper ska flickor och pojkar ha? Vilka kan alla ha? Varför tycker ni så?

Intervjua rollpersonerna

I ett enkelt rollspel kan man låta några elever personifiera karaktärerna och övriga intervjua dem.

Bruce Hur såg hans liv ut innan det misslyckade könsbytet?

Brian Hans liv som pojke, hur såg han på sitt syskon?

Brenda Hur förändrades hans liv när han omgjordes till flicka?

David Hur utvecklades hans fortsatta liv som man?

Barnens mamma

Barnens pappa

Doktor Money

Ni kan också som i pjäsen använda gosedjur som får tala för rollerna eller kanske eleven själv. Att tala om sig själv i tredje person är ofta lättare än att säga jag är, jag vill, jag kan o s v.

Heta stolen

Går som ni vet ut på att eleverna sitter i ring på varsin stol. En tom stol ska också finnas. Ledaren läser upp olika påståenden. De kan till exempel komma från er diskussion. Ni kan också låta eleverna skriva påståenden och samla in dem anonymt. Låt dem till exempel fullfölja meningarna:

- Jag tycker att en flicka ska vara...
- Jag tycker att en pojke ska vara...
- Jag tycker att en mamma ska vara...
- Jag tycker att en pappa ska vara...
- Jag tycker att... beskriv till exempel olika yrken

Läs upp ett påstående, alternativt låt en elev dra en lapp och läsa från. De som håller med byter stol. De som inte håller med sitter kvar. Motivera.

Använd eleverna egen kunskap tillsammans med deras tyckande. Beroende på vilken klass ni arbetar med kan det vara bra att förbereda några lärariniterade påståenden för att få fram den diskussion ni önskar.

Vad tror ungdomarna om nutiden och framtiden?

Identitet och kön.

Hur skapas kön idag? Hur ser arbetsmarknaden ut idag? Hur vill vi ha det i framtiden? Ska vi fortsätta att värdera kvinnors arbete lägre än mäns? Hur ska familjen fördela det obetalda arbetet?

Vem bestämde förr? Vem bestämmer idag?

Stereotyper – hur skapas de?

Vart går utvecklingen? Framåt eller bakåt?

Skönhetstävlingar för små flickor i USA. Eller Pride och HBTQ, frihet för alla att vara den man vill?

Skönhetsoperationer kontra könskorrigering. När är det ok att förändra biologin?

Det finns så kallade "hedersnormer" där föräldrar och familjen styr barnen. Hur kan vi arbeta för individernas frihet?

Arv eller miljö?

Den eviga frågan. Simone De Beauvoir skrev att kvinnan är det Andra könet: – Man föds inte till kvinna, man blir det. Pjäsen både bevisar och motsäger det påståendet. Vad är starkast? Könsbytesoperationer är relativt vanliga idag. Att växa upp i "fel" kropp påverkar förstås individens hela tillvaro. I politiken diskuteras att sänka åldern för när man själv får "välja" könsidentitet. Vid vilken ålder är könsidentiteten starkast? Kan den skifta? Detta är frågor som kan vara otroligt känsliga och bör hanteras varsamt men det är bra att vara beredd. Som lärare känner du din klass; vilka frågor som fungerar att diskutera och vilka som är bäst att "parkera".

Vi hoppas att BOY ska inspirera till många givande samtal

Född till pojke – fostrad till flicka av John Colapinto, Sportförlaget 2001

Översättning Brita Friberg

FÖRORD

På morgonen den 27 juni 1997 besökte jag för första gången David Reimer i hans hem, en liten oansenlig boning i ett arbetarkvarter i Winnipeg, Manitoba. Det fanns ingenting på huset som lät ana att bostadsinnehavaren kunde tänkas väcka en New York City – journalists intresse – för att inte tala om vetenskapsmäns och doktorers livliga uppmärksamhet världen över. En barncykel låg slängd på den välsköta gräsmattan. Vid trottoarkanten stod en åtta år gammal begagnad Toyota parkerad. Inne i huset i ett av vardagsrummets hörn fanns på ett handgjort träskåp hela standarduppsättningen av familjens fotografier och minnesvärda saker: Bröllopsfoton och skolporträtt, porslinsfigurer och souvenirer från resor. Till inredningen hörde dessutom ett antikt soffbord, en sliten länsstol och en soffa – det var där som min värd, en gänglig yngling klädd i jeansjacka och slitna arbetsklädnader, hade placerat sig.

David Reimer var 31 år, men han såg ut att vara minst tio år yngre. Det som bidrog till det intrycket var delvis hans glesa skäggväxt – bara några blonda testar som spretade ut från hans hakparti – delvis var det en viss finhet som kännetecknade hans framträdande kindknotor och spetsiga haka. För övrigt såg han ut och lät som den han var: en fabriksarbetare, en kille som gått i high school, vars favoritnöjen var att ta en fisketur med sin pappa under veckoslutet eller att grilla i trädgården bakom huset tillsammans med fru och barn. Han var en oslipad men älskvärd ung man, vars konversation handlade om sådana ämnen som sitt mekande med bilmotorn, sina bekymmer på arbetet eller utmaningen att uppfostra tre barn på minder än fyrtiotusen dollar om året.

Jag hade rest till Winnipeg för att få veta så mycket som möjligt om David Reimer, men mitt huvudsakliga intresse var hans barndom – ett ämne som, när jag förde det på tal, förorsakade att han ögonblickligen förändrades på ett dramatiskt sätt. Hans leende ansikte stelnade och den skämtsamma tonen i hans röst försvann. Nu rynkades pannan ovanför hans smala raka näsa, ögonen började blinka med en uppseendeväckande hastighet och han sköt ut hakan precis som någon som just blivit utmanad att slåss. Hans röst – en djup skorrande baryton – fick en annan ton och rytm, en ihärdigt hamrande rytm, som förutom att den tydliggjorde hans förödmjukelse och vrede också framhävde ett strakt behov att prata om känslor som han befarade ingen annan någonsin skulle förstå. Hur väl även han själv förstod dess känslor var inte direkt tydligt. Jag lade märke till att David när han talade om händelser som inträffat innan han fyllde 15 år tenderade att utelämna pronomenet jag i sitt tal och i stället använde det mer distansnerande man – nästan som om han talade om en annan person. Vilket han på ett sätt också gjorde.

”Det liknade hjärntvätt”, sa han när han tände den första av en obruten räckta cigarett. ”Jag skulle kunna ge vad som helst för att få gå till en hypnotisör som kunde suddas ut hela mitt förflutna därför att det är så smärtsamt. Vad de gjorde med ens kropp är ibland inte hälften så illa som vad de åstadkom med ens känslor – med den psykologiska kamp som

pågick i ens huvud.”

Han syftade på det händelseförlopp som började rulla en aprilmorgon trettio år tidigare, när han åtta månader gammal miste hela sin penis i en klantigt utförd omskärelse. Som en följd av denna obotliga skada tog hans föräldrar honom till en känd expert inom sexualforskning vid Johns Hopkins Hospital i Baltimore där de övertalades att låta sonen undergå en operation i syfte att byta kön. Proceduren innebar klinisk kastrering och övrig genital kirurgi när han ännu var baby. Det hela följdes upp av ett tolv år långt program av social, mental och hormonell anpassning för att få könsbytet att få fäste i hans psyke. Fallet rapporterades i den medicinska litteraturen som en oförbehållsam framgång och han blev en av de mest kända (dock utan att hans namn nämndes) patienterna i den moderna medicinens annaler.

Det var ett kändisskap som härrörde inte bara från det faktum att hans medicinska och kirurgiska förvandling från pojke till flicka var det första könsbytet på ett spädbarn som någonsin rapporterats och dessutom på ett normalt välutvecklat barn, utan även från en förbluffande lång helhetsbild statistiskt sett, vilket gav fallet en speciell betydelse. Han föddes som en äggstvilling. Hans bror och enda syskon sörjde för att experimentet förfogade över en inbyggd jämlik kontroll – en genetiskt exakt kopia som med penis och testiklar orörda uppfostrades som pojke. Att tvillingarna sades ha växt upp som lyckliga välanpassade barn av motsatt kön tycktes vara ett ovedersägligt bevis för omgivningens och uppfostrans överordnade betydelse för livet självt och vad man föds till när det gäller särskiljande av kön. Läroböcker inom medicin och samhällsvetenskap skrevs om till att omfatta även detta fall. Ett precedensfall fastställdes som standardbehandling för könsbyte på spädbarn att tillämpas när nyfödda visade sig ha skadade eller avvikande könsorgan. Fallet blev också en prövosten inom kvinnorörelsen på 70 – talet, då det vitt och brett nämndes som bevis för att klyftan mellan könen endast och allena var ett resultat av kulturell formning och uppfostran och inte biologiskt avhängig.

Dr John Money, den psykolog som var experimentets arkitekt, det s k ”tvillingfallet”, erfor sin offentligt mest firade triumf i en 40 år lång karriär och 1997 dubbades han till ”en av århundradets största sexualforskare”.

Men som bara existensen av den unge man som en junimorgon 1997 satt framför mig ville låta förstå var att experimentet var ett misslyckande – ett faktum som inte blev allmänt känt förrän den våren och då i den medicinska tidskriften *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*. I den dokumenterade författarna Dr Milton Diamond, biolog på universitetet i Hawaii, och Dr Keith Sigmundson, psykiater från Victoria i British Columbia, hur David hade kämpat mot sin påtvingade flicktid ända från början och hur han vid fjorton års ålder hade återgått till det kön som fanns inpräntat i hans gener och kromosomer. Artikeln förorsakade chockvågor inom läkarkretsar runt om i världen och åstadkom livlig debatt om den fortgående tillämpningen av könsbyten på spädbarn (ett förfarande som var långt mera vanligt än vad en lekman kan föreställa sig). Artikeln tog också upp besvärliga frågor om det sätt på vilket fallet i första instans hade rapporterats. Varför hade det tagit nästan tjugo år för en uppföljning och redogörelse för det verkliga resultatet och varför var

inte den uppföljningen utförd och ledd av Dr Money eller Johns Hopkins – sjukhuset utan av utomstående forskare? Svaret på dessa frågor var fascinerande på grund av vad de antyder om mysteriet med könstillhörighet men avslöjade också en trettio år lång rivalitet mellan framstående sexforskare, en rivalitet som i sin djupa bitterhet inte bara bestämde hur detta det mest tveksamma fallet av medicinska tragedier prisgavs utan också kunde vara impulsen till experimentet från första början.

Det som utvecklades till att bli en stor allmän skandal inom medicinen och som omfattade de mest kända namnen inom sexualforskningen var för David Reimer helt och håller en personlig katastrof.

Bortsett från två TV – intervjuer som han gav sommaren 1997 (hans ansikte fördunklat och hans röst förställd) hade han aldrig utförligt berättat om sitt liv för en journalist. Han samtyckte till att träffa mig för en artikel jag förberedde att skriva i tidskriften *Rolling Stone* på det villkoret att jag undanhöll viktiga fakta om hans identitet. I artikeln undvek jag alltså att avslöja var han var född, uppväxt och bosatt och jag hittade på pseudonymer för hans föräldrar, Ron och Janet, och för hans tvillingbror Brian. De läkare som behandlade honom i Winnipeg identifierade jag med initialer. David själv kallade jag omväxlande "John" och "Joan", pseudonymer han fått av Diamond och Sigmundson i deras tidskriftsartikel som beskrev det makabra dubbelliv han hade blivit tvungen att leva. Jag var så noga med att inte avslöja ens den mest förtäckta nyckeln till var David kunde tänkas bo, att jag även lät bli att nämna den häftiga snöstorm som paralyserade Winnipeg den morgon som den olycksaliga omskärelsen ägde rum. Det var en naturens nyck, ett snöoväder sent i april, kusligt och stämningsfullt, ett av dess plötsliga naturens under som alltid förutsäger skräck och fasa i Shakespeares tragedier liksom även i grekiska dramer.

Min *Rolling Stone* – artikel publicerades i december 1997. Med sina nära tjugotusen ord var den ett så noggrant jobb som någonsin kunde göras under det tryck av begränsat utrymmer och deadline för publicerandet som råder inom tidskriftsjournalistiken. Men när artikeln gick till tryckning blev det tydligt att Davids liv och de vetenskapliga stämplingar som spelade en sådan av, vetenskapliggörande roll i att skapa det var av tillräcklig komplexitet, vetenskaplig betydelse och mänsklig dramatik för att kräva skrivandet av en bok i vilken allt kunde berättas. Det visade sig att David var av samma uppfattning och önskade att jag skulle skriva boken. Då kände jag mig tvungen att säga till honom att ett betydande villkor för att jag skulle ta på mig uppdraget var att han skulle slänga masken John/Joan.

Helst frånsatt det faktum att jag inte kunde tänka mig att skriva en bok i vilken huvudpersonen, hans familj, vänner, läkare och övriga förekommer som pseudonymer och rör sig mot en obestämd bakgrund i en stad någonstans i norra Mellanamerika, visste jag förvisso att vetskapen om hans angivna geografiska vistelseort med de människor som bodde där var avgörande för att rätt kunna förstå innehållet i boken. I en berättelse i vars kärna ligger debatten om det man föds till gentemot fostran, genetisk ärftlighet kontra miljöpåverkan, biologi kontra uppväxt, var det absolut nödvändigt att jag tilläts beskriva i detalj den sociala och kulturella miljö som David växt upp i. Slutligen visste jag som författare hur många av historiens särdeles poetiska genklanger som skulle gå förlorade om David

skulle insistera på att få vara anonym.

Att hålla fast vid pseudonymer skulle betyda att man gick miste om berättelsen om hur David, när han påbörjade sin mödosamma vandring tillbaka till att bli pojke vid fjorton års ålder, hade döpt om sig till ett pojknamn som var ett annat än hans ursprungliga dopnamn Bruce – ett namn som inte bara hade den sorts jordnära maskulina rättframhet som han gillade, utan också framkallade det han åstadkommit när han kunde triumfera över det uppbåd av styrkor som hade samverkat till att under de första fjorton åren av hans liv övertyga honom om att han var en annan person än den han inom sig kände att han var. Det var tack vare denna osannolika seger som han beslöt att ta ett namn efter det barn i den bibliska berättelsen som dräpte den till synes oöverbinnerliga jätten Goliat. Att behålla pseudonymer skulle i detta fall och i en mängd andra händelser vara att offra en verklighet som speglade inte bara denna fantastiska historia i sig utan också Davids egen uppfattning om den.

I och med att David började ge intervjuer, först till Diamond och Sigmundson tidigt år 1993 för deras tidskriftsartikel och sedan till mig för *Rolling Stone*, hade han gradvis börjat träda fram ur de skuggor av skam och förtegenhet som hade skymt hans liv hittills. Vid den tid då jag talade med honom om att överge masken John/Joan hade han redan kommit långt på den vägen. David berättade att han var beredd att framträda trogen sitt sanna jag efter att ha diskuterat det med sin fru och bror och sina föräldrar och efter att ha sovit på saken.

För att tjäna mitt syfte att kunna rekonstruera hans föregående liv öppnade David alla dörrar och ryggade inte för någon sorts frågor. Han lät mig intervjua honom i mer än hundra timmar, spridda över ett år, och han gav mig fullmakt att titta i en samling privata legala papper, anteckningar om terapi, rapporter från den Barnpsykologiska Rådgivningsbyrån, IQ – tester, läkarjournaler och psykologisk terapi, allt som hade hopat sig under loppet av hans anmärkningsvärda barndom. Han hjälpte mig att hitta lärare och skolkamrater som hade känt honom som barn – en svår spårningsuppgift, eftersom han inte hade sparat några av skolans årsböcker, kom ihåg ytterst få av sina skolkamraters efternamn och hade tillbringat den senaste femton åren föra att försöka glömma och hade undvikit alla som hade känt honom i hans tidigare skepnad som flicka. David hjälpte mig särskilt att få till stånd intervjuer med hans familjemedlemmar, innefattande hans far som på grund av att dessa händelser var så plågsamma inte hade pratat med någon om dem på över tjugo år. Det är bara genom familjen Reimers osedvanliga öppenhet som historien om John/Joan slutligen kan berättas fullt ut. Fastän berättelsen i först hand handlar om David Reimer och hans erfarenheter av att leva på båda sidor om den klyfta som skiljer könen åt, handlar den också om de unga föräldrar, knappt mer än tonåringar, som fattade det ödesdigra beslutet att utsätta en av sina tvillingpojkar för ett experiment i psykosexuell ingenjörskonst som var utan motstycke och slutligen dömt att misslyckas.

”Mina föräldrar känner sig djupt skyldiga, som om hela saken var deras fel”, förklarade David under mitt första besök i Winnipeg. ”Men det var inte på det viset. Vad de gjorde, gjorde de av omsorg och kärlek för att de var förtvivlade. När man är förtvivlad gör man inte nödvändigtvis allting rätt”.